

Examen HAVO

2014

tijdvak 1
maandag 19 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 29 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 79 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De onderstaande vorsten kregen in de overlevering de toevoeging 'de Grote' bij hun naam en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Karel werd na zijn dood vereerd vanwege zijn betekenis voor de verspreiding van het christendom in geheel Europa.
- 2 Herodes van Idumea trad onder het Romeinse bestuur op als koning over Judea ten tijde van de geboorte van Jezus van Nazareth.
- 3 Frederik II van Pruisen voerde als verlicht vorst in zijn koninkrijk godsdienstige tolerantie door.
- 4 Flavius Constantinus liet zich als eerste Romeinse keizer bekeren tot het christendom en was verantwoordelijk voor het stichten van de Heilige Grafkerk in Jeruzalem en de St. Pietersbasiliek in Rome.
- 5 Alexander III van Macedonië verenigde de Griekse stadstaten in zijn rijk en veroverde gebieden ten oosten daarvan tot in het huidige India.
- 6 De Russische tsaar Peter I Romanov reisde voor studie naar Zaandam en Amsterdam. Hij had bewondering voor de buitengewone economische bloei van de Nederlandse Republiek in deze periode.

- 2p 1 Zet deze historische personen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Het gebruik van het *kleroterion* beschermt de democratie van Athene.

- 2p 2 Leg dit uit.

Gebruik bron 2.

Stel: je gebruikt de afbeelding op deze sarcofaag om de strijd tussen Romeinen en Goten te beschrijven.

- 2p 3 Leg uit waarom je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron.

De middeleeuwen

In de zesde eeuw brak voor de eerste keer een pestepidemie uit in het Oost-Romeinse Rijk: er stierven miljoenen mensen en de samenleving raakte ontwricht. Hoewel in de zevende en achtste eeuw ook nog uitbraken van de pest voorkwamen, bleef de eerstvolgende grote, zeer dodelijke pestepidemie uit tot 1347.

- 2p 4 Verklaar met een kenmerkend aspect van de vroege middeleeuwen waardoor grote pestepidemieën in die periode bijna niet voorkwamen in West-Europa.

Twee gebeurtenissen uit het leven van Karel de Grote:

- 1 In het jaar 800 werd Karel de Grote door paus Leo III tot keizer gezalfd.
- 2 In 805 benoemde Karel de Grote missionaris Liudger tot bisschop van Münster.

Deze gebeurtenissen uit de vroege middeleeuwen werden in de late middeleeuwen gebruikt door de partijen die in die tijd tegenover elkaar stonden in hun strijd om de macht (de Investituurstrijd). Beide partijen konden zich beroepen op één van deze gebeurtenissen uit het leven van Karel de Grote.

- 4p 5 Leg voor elke partij uit welk van deze gebeurtenissen zij konden gebruiken om hun standpunt te verdedigen.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Op grond van deze bron kun je stellen, dat de kritiek van Vasalius op de artsen uit zijn tijd beter past bij de Renaissance dan bij de middeleeuwen.

- 3p 6 Ondersteun deze interpretatie door aan te geven:
- welke kritiek op de artsen Vasalius heeft en
 - waardoor deze kritiek beter past bij de Renaissance en
 - minder past bij de middeleeuwen.

Gebruik bron 4.

Bij deze bron passen twee beweringen:

- 1 De Reformatie heeft in 1580 Friesland bereikt.
- 2 Met deze bepalingen kiezen de Staten van Friesland partij in de Opstand.

- 4p 7 Toon de juistheid van beide beweringen aan, telkens met een verwijzing naar de bron.

In 1603 werd de Engelse koning James I de eerste koning van Engeland, Ierland en Schotland samen. Enkele jaren later introduceerde hij de 'Wetten van Iona'. Hierin werd bepaald dat de kinderen van de Schotse katholieke adel opgeleid moesten worden op Engelstalige protestantse scholen.

- 2p **8** Leg uit waardoor de 'Wetten van Iona' konden bijdragen aan de centralisatie van het rijk van James I.

Historici die het absolutisme onderzoeken, zien een verschuiving: In de zeventiende eeuw vonden absolute vorsten dat zij regeerden vanuit een goddelijk recht, terwijl in de achttiende eeuw vorsten beweerden dat zij mochten regeren omdat zij de grootste bijdrage leverden aan het geluk van het volk.

- 1p **9** Geef aan onder invloed van welke ontwikkeling de ideeën over het vorstelijk gezag veranderden.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen vonden plaats in het paleis van Versailles in Frankrijk en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Franse president De Gaulle leidde tijdens de Koude Oorlog de Sovjetleider Chroesjtsjov rond. De Gaulle ergerde zich, omdat hij vond dat Chroesjtsjov niet genoeg onder de indruk was van het paleis.
- 2 De nieuwe leiders van de Republiek van Weimar werden gedwongen een vredesverdrag te tekenen in het paleis.
- 3 Het paleis werd gebruikt door de absolute koning Lodewijk XIV om zijn adel aan het hof te binden. Zo kon hij alle touwtjes in handen houden.
- 4 Toen de Franse democratische revolutie het paleis bereikte, probeerde koningin Marie Antoinette door een geheime gang te vluchten.
- 5 Het Duitse Keizerrijk werd uitgeroepen in de spiegelzaal van Versailles.
- 6 Tijdens een staatsbezoek dineerde de Sovjetleider Michael Gorbatsjov met de Franse president in de spiegelzaal van Versailles.

- 2p **10** Zet deze gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

In 1855 weigerde Sultan Taha van Djambi (in Nederlands-Indië) het Nederlands oppergezag te erkennen. De Nederlandse regering zette sultan Taha af en er werd een nieuwe, Nederlandsgezinde sultan aangesteld. Taha viel vanuit de binnenlanden Djambi aan.

In 1885 kwam het tot een grote opstand, die door het Nederlands oppergezag werd neergeslagen.

Hierbij passen twee beweringen:

- 1 Het optreden van de Nederlandse regering illustreert een kenmerkend aspect van de negentiende eeuw.
- 2 Sultan Taha kreeg in de twintigste eeuw navolging, wat een kenmerkend aspect illustreert uit de twintigste eeuw.

4p 11 Leg beide beweringen uit.

In 1860 werd in Nederland de Spoorwegwet aangenomen, ingediend door een kabinet dat bestond uit liberale en niet-liberale ministers. Particulieren hadden al 335 kilometer spoorlijn aangelegd, maar er was nog geen volledig netwerk. Daarom werd door de staat nog 800 kilometer spoorweg aangelegd.

De exploitatie van de spoorwegen kwam in handen van particuliere bedrijven.

4p 12 Leg uit:

- dat deze regeling een compromis betekende voor de liberalen in de regering en
- waardoor spoorwegaanleg de Industriële Revolutie in Nederland kon stimuleren.

Gebruik bron 5.

In deze prent geeft de tekenaar een voorspelling weer over de manier waarop de Duitse eenheid tot stand zal komen.

4p 13 Leg uit:

- (met een verwijzing naar de bron) welke voorspelling de tekenaar hier weergeeft en
- (zonder bron) of deze voorspelling is uitgekomen.

Groeiend nationalisme en snelle industrialisatie waren aan het einde van de negentiende eeuw beide van invloed op de Duitse *Weltpolitik*.

4p 14 Leg dit voor beide uit.

Gebruik bron 6.

Het plan van Von Hindenburg is kenmerkend voor de oorlogvoering in de twintigste eeuw.

2p **15** Leg dit uit.

In 1924 trad het Dawesplan in werking. De Verenigde Staten hadden verschillende motieven om het Dawesplan uit te voeren.

4p **16** Leg uit:

- welk economisch motief de Verenigde Staten hadden om het Dawesplan uit te voeren en
- waardoor het Dawesplan kon bijdragen aan het Europese machtsevenwicht.

Gebruik bron 7.

Een conclusie:

Het rapport van Geist laat zien dat Hitler de appeasementpolitiek gebruikt om zijn buitenlands-politieke doel te bereiken.

3p **17** Ondersteun deze conclusie door aan te geven:

- (zonder bron) wat de appeasementpolitiek inhoudt en
- (met bron) wat de bedoeling van Hitler is en
- (met bron) dat hij de appeasementpolitiek gebruikt voor dit doel.

Enige maanden na dit rapport (*zie bron 7*) valt het Duitse leger Polen binnen en breekt de Tweede Wereldoorlog uit. De opstelling van de Sovjet-Unie maakte dit makkelijker voor Hitler.

2p **18** Leg dit uit.

Gebruik bron 7.

Stel: je doet onderzoek naar de neutraliteit van de Verenigde Staten vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog en je vindt deze bron.

2p **19** Geef een argument vóór de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron voor je onderzoek **en** een argument waardoor je kunt twijfelen aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron voor je onderzoek.

Gebruik bron 8.

Uit de bron blijkt dat Himmler een nationaalsocialist is.

3p **20** Noem drie kenmerken van het nationaalsocialisme **en** geef bij elk kenmerk telkens aan waardoor dat kenmerk in de bron naar voren komt.

Gebruik bron 9.

In deze prent geeft tekenaar Jordaan een mening weer over de situatie rondom Berlijn in 1948.

3p **21** Licht dit toe door:

- aan te geven naar aanleiding van welke situatie deze prent is gemaakt en
- (met een verwijzing naar de bron) uit te leggen welke mening Jordaan hier weergeeft.

Gebruik bron 10.

Chroesjtsjov wil met deze typering van Stalin zijn eigen positie verbeteren.

- 3p **22** Licht dit toe door:
- aan te geven welk beeld Chroesjtsjov schetst van Stalin en
 - uit te leggen waardoor dit zou kunnen leiden tot acceptatie van de vreedzame co-existentie.

Gebruik bron 10.

Sommige historici beweren dat deze toespraak heeft bijgedragen aan het uitbreken van de Hongaarse Opstand.

- 2p **23** Leg uit welke redenering zij daarbij volgen.

Gebruik bron 11.

Je kunt met deze foto een kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw illustreren.

- 2p **24** Leg dit uit.

Gebruik bron 12.

Een interpretatie:

Je kunt in het optreden van de Sovjet-Unie in Tsjecho-Slowakije in 1968 en in de reactie van de Verenigde Staten daarop een continuïteit zien in het buitenlandse beleid van beide landen sinds 1956 tegenover Europa.

- 3p **25** Ondersteun je interpretatie door aan te geven wat de overeenkomst is in:
- de koers van het bewind in Hongarije en het bewind in Tsjecho-Slowakije en
 - het optreden van de Sovjet-Unie in beide jaren en
 - de reactie van de Verenigde Staten in beide jaren daarop.

Gebruik bron 13.

De Sovjet-Unie verliest de wapenwedloop. Uit deze bron kun je daarvoor een oorzaak afleiden.

- 2p **26** Leg uit welke oorzaak dat is.

Gebruik bron 13.

Een historicus concludeert op grond van de reactie van de Russische officieren dat de Sovjet-Unie een totalitaire staat is.

- 2p **27** Leg uit welke redenering hij daarbij volgt.

Gebruik bron 13.

Deze bijeenkomst is de laatste keer dat de delegaties elkaar ontmoeten.

- 2p **28** Leg uit waardoor dit hun laatste ontmoeting is geweest.

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

Gebruik bron 14.

Tijdens de Koude Oorlog treedt er in de publieke opinie in het Westen een verandering op in de mening over kernbewapening. Deze demonstraties zijn daarvan een uiting.

4p 29

Leg uit:

- met welk kenmerkend aspect van deze tijd deze bron in verband gebracht kan worden en
- waarom de Sovjet-Unie **op dat moment** deze demonstraties toejuicht.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.